

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 04 | pp. 107-114 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

ENERGETIKA TARMOG'IGA ALOQADOR KORXONALARNING INNOVATSION FAOLIYATNI OLIB BORISHDAGI XORIJ TAJRIBASI VA YO'NALISHLARI

Abduraxmanova Sevara Abduqodir qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
mustaqil tadqiqotchisi

mehrivoxidova@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada AQSH, Yaponiya hamda G'arbiy Yevropaning Fransiya, Germaniya kabi yetakchi mamlakatlarida innovatsion fan-texnika siyosatini shakllantirish va amalga oshirishga zamonaviy yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Asosiy e'tibor sanoat sohasida innovatsiyalarni moliyalashtirish mexanizmlari, jumladan, bosim ostida moliyalashtirish, xususiy sarmoya va xalqaro hamkorlikka qaratilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion siyosat, ilmiy-texnikaviy rivojlanish, innovatsiyalarni moliyalashtirish, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, sanoat ishlab chiqarishi.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ И ТЕНДЕНЦИИ ПРЕДПРИЯТИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Абдурахманова Севара Абдукадир кизи

Независимый научный сотрудник Ташкентского государственного
технического университета имени Ислама Каримова

Аннотация. В статье рассматриваются современные подходы к формированию и реализации инновационной научно-технической политики в ведущих странах Западной Европы, таких как США, Япония, Франция и Германия. Основное внимание уделяется механизмам финансирования промышленных инноваций, включая финансирование с использованием заемных средств, частный капитал и международное сотрудничество.

Ключевые слова: инновационная политика, научно-техническое развитие, финансирование инноваций, государственная поддержка, промышленное производство.

FOREIGN EXPERIENCE AND TRENDS OF ENTERPRISES RELATED TO THE ENERGY SECTOR IN CARRYING OUT INNOVATIVE ACTIVITIES

Abdurakhmanova Sevara Abduqadir qizi

Independent researcher of

Tashkent State Technical University named after Islam Karimov

Abstract. The article examines modern approaches to the formation and

implementation of innovative science and technology policy in the leading countries of Western Europe, such as the USA, Japan, and France and Germany. The focus is on financing mechanisms for industrial innovation, including leveraged finance, private equity, and international cooperation.

Key words: innovation policy, scientific and technical development, innovation financing, state support, industrial production

Kirish

Bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyoti raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlar va dasturlar ishlab chiqilib, samarali amalga oshirilmoqda. Ushbu dasturlar asosida iqtisodiyotni modernizatsiyalash, diversifikatsiyalash va texnik qayta qurollantirish, innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, hamda bank tizimini qo'llab-quvvatlash ishlari turganligi mamlakatimiz iqtisodiyotini raqobatbardoshligini va barqaror o'sish sur'atlarini ta'minlashga zamin yaratadi.

Iqtisodiyotning hozirgi zamonaviy bosqichida rivojlangan mamlakatlar taraqqiyotiga innovatsion faoliyat muhim o'rin egallaydi. Birgina, innovatsion axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sanoatining rivojlanib borishi natijasida jahon miqyosida yaratilayotgan jahon yalpi mahsulotning qariyb 5,5 foizi aynan shu soha hissasiga to'g'ri kelmoqda. Mazkur ko'rsatkich rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyotida sezilarli salmoqqa ega ekanligini ko'rishimiz mumkin, masalan, Janubiy Koreyada 11,8 foizdan ziyodni, SHvetsiyada 7,0 foizni, AQSHda esa 6,8 foizni tashkil etadi. SHuni qayd etish lozimki, zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalarning roli yanada oshmoqda, ular iqtisodiy rivojlanishning asosiy omiliga aylandi.

Innovatsion faoliyat iqtisodiyotda sanoat korxonalarida ishlab chiqarish munosabatlari, xo'jalik yuritish mexanizmi, shakllari va mehnatni tashkil etish jarayonlarida namoyon bo'ladi. SHuni qayd etish lozimki, mamlakatimizning innovatsion rivojlanish strategiyasida "2030 yilga kelib Global innovatsion indeks reytingi bo'yicha jahonning 50 ilg'or mamlakati qatoriga kirish" [6] vazifasi belgilangan. Jamiyat taraqqiyotining qonuniyatlariga ko'ra, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish bir tekisda davom etmasdan, balki quyidan yuqoriga, oddiylikdan murakkablik tomon yuksalish tamoyillariga asoslanadi.

Hozirgi bosqichda boshqaruvning jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, xalqaro hamjamiyatning rivojlangan mamlakatlari an'anaviy ilmiy-texnikaviy siyosatdan innovatsion ilmiy-texnikaviy siyosatga tubdan o'tishni amalga oshirmoqda. Bunga sanoati rivojlangan mamlakatlarda iqtisodiyotning ochiqligi, jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvning kuchayishi, raqobatbardoshlikni oshirish zarurati sabab bo'lmoqda.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi

Ranosz, Robert & Bluszcz, Anna & Kowal, Dominik maqolasida innovatsion faol sanoat korxonalarini fonida 2016-2018 yillarda tog'-kon sanoati korxonalarining innovatsion faoliyati tahlili ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, maqolada tog'-kon sanoati korxonalarining innovatsiyalar darajasi sohasidagi oldingi topilmalar va tadqiqotlarga havola qilingan. Tog'-kon sanoati an'anaviy sanoat tarmoqlariga tegishli bo'lishiga va unchalik innovatsion emasligiga qaramay, u ko'mir yoqilg'isini ishlab chiqarishni bozor raqobatbardoshligiga etkazish, konchilarning sanoat xavfsizligini ta'minlash va atrof-muhitni muhofaza qilish

zaruratidan kelib chiqqan holda innovatsion faoliyatni amalga oshiradi. So'nggi yillarda asosan texnologik innovatsiyalar joriy etildi, bu sanoatni qayta qurish jarayonlari bilan bog'liq. Xatarlarga qaramay, sanoat mavjud vaziyatdagi imkoniyatlarni tan olishi va undan keyingi innovatsiyalar uchun foydalanishga harakat qilishi kerak. Polshada toshko'mir qazib olish dasturiga kiritilgan energetika sektorining asosiy maqsadlari, ayniqsa, yangi bilimlar va innovatsion intensiv raqobatdosh ustunliklarni yaratish orqali amalga oshirilishi kerak. Polshada toshko'mir qazib olish uchastkasini tartibga soluvchi hujjatlar qoidalariga muvofiq innovatsion strategiyaning aniq belgilangan yo'nalishlarini amalga oshirish uning keyingi faoliyati, mamlakatning energiya mustaqilligi va milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlaydi [1].

Turski, M., Sekret, R.ning keltirishicha, Isitish korxonalarida texnologiyani takomillashtirish va innovatsiyalarni joriy etish energiya bozoridagi sharoitlardan (buyurtma qilingan energiyani qisqartirish, iste'molchilar uchun issiqlik xarajatlarini kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya va iste'molchi energiyasini rivojlantirish) va isitish tizimining ishonchli ishlashini ta'minlash zaruratidan kelib chiqadi. shuningdek, issiqlikni etkazib berish jarayonining samaradorligi. Shahar issiqlik tarmog'ining energiya samaradorligi va ishonchliligini oshirish mumkin:

- issiqlik quvurlaridan issiqlik uzatish yo'qotishlarini kamaytirish,
- turli ish sharoitlarida (gidravlika) quvur tizimlari uchun gidravlik tahlillarni o'tkazish. sozlash),
- isitish tizimida qo'shma tarmoq uchun bir nechta issiqlik manbalarini ishlatish,
- qisqa (ob-havo ma'lumotlariga ko'ra) va uzoq muddatda issiqlik talabini prognozlashning IT vositalarini joriy etish,
- issiqlik va energiya kogeneratsiyasi (CHP) tizimlarini qurish.) foydalanish mumkin bo'lgan issiq suvga bo'lgan talabdan kelib chiqib,
- issiqlikka bo'lgan talabning o'zgarishini muvozanatlash uchun issiqlik rezervuarlaridan (ayniqsa issiqlik va elektr stansiyalarida) foydalanish[2].

Rakning fikricha, isitish tizimlari tashqi omillar ta'siriga qaramay, iste'molchilarni issiqlik bilan ta'minlashning uzluksizligini kafolatlashi kerak, odatda ishlab chiqaruvchidan va ichki omillardan mustaqil ravishda, uni boshqarish, shuningdek issiqlik ishlab chiqarish va tarqatish jarayonlari [3].

Tahlil va xulosalar

Hozirgi vaqtda AQSH, G'arbiy Yevropa mamlakatlari, jumladan Frantsiya va Germaniyada innovatsion ilmiy-texnikaviy siyosatga o'tilayotganligi kuzatilmoqda, uning asosiy vazifasi qo'shilgan qiymatni yaratuvchi sanoat korxonalarida ilmiy- texnikaviy innovatsiyalarni joriy etish uchun eng qulay shart-sharoitlarni yaratishdan iboratdir.

Sanoati rivojlangan mamlakatlarda sanoat korxonalarining innovatsion faoliyatini moliyalashtirish tizimi ko'plab moliyaviy manbalarning mavjudligi bilan tavsiflanadi, masalan:

- davlat tomonidan maqsadli moliyalashtirish (davlat byudjeti va maxsus fondlar hisobidan);
- korxonalarining o'z mablag' manbalari hisobidan moliyalashtirish;
- notijorat tashkilotlari mablag'lari hisobidan moliyalashtirish;
- xorijiy kapital hisobidan moliyalashtirish;

- fuqarolarning shaxsiy jamg'armalari hisobidan moliyalashtirish.

Turli mamlakatlarda bu moliyaviy manbalarning foydalanish darajasi bir xil emas, lekin birinchi ikkitasi ustunlik qiladi.

Aksariyat rivojlangan mamlakatlarda innovatsion faoliyatni davlat tomonidan moliyalashtirishdagi ishtiroki ancha yuqori. Masalan, AQSHda ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini moliyalashtirishdagi ulushi barcha xarajatlarning qariyb 40% ni, Buyuk Britaniya, SHvetsiya va Germaniyada bu ko'rsatkich 40%, Frantsiyada - 57%, Yaponiyada - 28%ni tashkil qiladi [7]. Amerika Qo'shma SHtatlarida innovatsiya ishlari uchun federal mablag'larni dastlabki taqsimlash idoraviy asosda amalga oshiriladi. Har bir mutasaddi davlat organi o'zining rasmiy funksiyalariga muvofiq innovatsiya ishlarini olib borish uchun javobgardir.

Har bir mutasaddi davlat organ rahbariyati innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun ajratilgan byudjetning qancha miqdori ichki ijrochilar tomonidan, qolgan qismi esa tashqi ijrochilarga o'tkazilishi to'g'risida qaror qabul qiladi. Masalan, AQSH Mudofaa vazirligi ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga byudjetning kamida 75 foizini ilmiy tadqiqot muassalari va sanoat korxonalarini tomonidan taqdim etilgan tashqi pudratchilar orqali amalga oshiradi.

AQSH hukumati maqsadli subsidiyalar, dotatsiyalar va ilmiy stipendiyalar berish orqali fundamental tadqiqot va sanoat o'rtasida uzoq muddatli aloqalarni o'rnatishda ishtirok etadi. SHu bilan birga, muhandislik-tadqiqot markazlarini tashkil etish orqali ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish imkoni beruvchi infratuzilmani rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi, ularda ilmiy tadqiqot muassalardagi olimlar tomonidan sanoat korxonalaridagi tegishli muammolarni bartaraf etish ustida ishlashadi. Ayni paytda AQSHda 100 dan ortiq shunday markazlar mavjud bo'lib, ayni paytdagi innovatsion faoliyat ishlari tegishli tadqiqot buyurtmachilari tomonidan moliyalashtiriladi.

AQSH hukumati faol ilm-fan siyosatini olib borish orqali quyidagi vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan [8]:

- fundamental tadqiqotlar natijalari zahirasini yaratish;
- ilmiy-texnik loyihalarning moliyaviy tavakkalchiligini kamaytirish;
- akademik va amaliy tadqiqotlar o'rtasidagi munosabatlarni tashkil etishda vositachilik vazifasini bajarish;
- ilmiy tadqiqotlarning axborot bazasini rivojlantirish, shuningdek, ilf- fan moddiy-texnika bazasining qoloqligini bartaraf etish.

AQSHda innovatsiyalarni yaratishdagi amaliy tadqiqotlar uchun mablag'lar davlat mablag'lari ya'ni Milliy ilm-fan jamg'armasi hisobidan moliyalashtiriladi, ushbu mablag'lar sanoatda innovatsion faoliyatni amalga oshirishda kiritilgan kapitalning tavakkalchiligini kamaytirish va yangi g'oyalar uchun inkubatorlar tarmog'ini rivojlantirish imkonini beradi.

Innovatsiyalarni hayotga tatbiq etish va ularni samarali foydalanish maqsadida ilmiy-tadqiqot muassasalarida innovatsion markazlar tashkil etilgan. Iqtisodiy rivojlanishda orqada qolgan hudud(shtat)larda yangi innovatsion tuzilmalarni yaratishni rag'batlantirish orqali innovatsion markazlar barpo etilmoqda. Ushbu markazlar innovatsion faoliyatni moliyaviy va moddiy vositalar bilan ta'minlash hamda kiritilayotgan kapital riskini kamaytirish imkoni beradi. AQSH hukumati tomonidan

moliyalashtiriladigan ilmiy tadqiqot va ishlanmalarni xususiy firmalar tomonidan patentlashga, shuningdek AQSH hukumatiga tegishli bo'lgan patendlardan tijorat maqsadlarida foydalanishga bo'lgan litsenziyalarni olishga ruxsat beriladi [9].

Umuman olganda, AQSHda innovatsion faoliyatni davlat tomonidan to'g'ridan-to'g'ri moliyalashtirish uch usulda amalga oshiriladi [10]:

- ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish va ularning natijalarini innovatsion mahsulotni yaratishga olib borish uchun davlat muassasalari yoki laboratoriyalar va boshqa tuzilmalarga moliyaviy mablag'lar ajratilganda ma'muriy va tashkiliy usulda;

- maqsadli dastur usuli, bunda mablag'lar muayyan maqsadli vazifani bajarish uchun ajratiladi. Bunda moliyalashtiruvchi organ (davlat organi) va ilmiy-texnikaviy ishlanmalarni amalga oshiruvchi o'rtasida shartnoma tuziladi. Davlat tomonidan ilmiy-tadqiqot va innovatsion ishlanmalarga sarflanadigan xarajatlarning qariyb 70 foizi shartnomaviy moliyalashtirish asosida amalga oshiriladi. Shu bilan birga, shartnomada barcha amalga oshiriladigan vazifalar batafsil va takror amalga oshiriladigan loyiha hujjatlari bo'yicha tuziladi, ushbu shartnomalar taraflarning o'z vazifalari, majburiyatlari va javobgarliklari to'g'risida qonuniy ravishda kelishilgan yozma bayonotini asoslaydi. SHartnomalarda, shuningdek, ishlarning alohida bosqichlarini bajarish, moliyaviy resurslarni sarflashning aniq tartibi belgilanadi;

- subsidiyalar (grantlar) berish orqali moliyalashtirish (to'g'ridan-to'g'ri qo'llab-quvvatlash) usuli. Subsidiyalar innovatsion loyiha ijrochilariga asosiy ish joyidagi ish haqiga qo'shimcha ravishda va undan qat'iy nazar beriladi. Loyiha ishtirokchilariga ajratilgan mablag'lar qaytarib olinmaydi, tadqiqot guruhi yoki alohida shaxslar tomonidan olingan mablag'larni mustaqil ravishda sarflaydi.

Rasmiy AQSH statistika ma'lumotlariga ko'ra, ilmiy-innovatsion ishlarni moliyalashtirishning umumiy uchta asosiy manbasi: birinchi, federal hukumat - umumiy moliyaviy resurslarning 49 foizini; ikkinchidan, sanoat ishlab chiqarish sub'ektlari tomonidan 47 foizini; uchinchidan, notijorat tarmog'i (universitetlar, ilmiy tadqiqot muassasalari va boshqa notijorat tuzilmalar) 4 foizini moliyalashtiradi.

Innovatsion ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga yo'naltirilgan yuqori sarmoyadan olingan foyda AQSH iqtisodiyotini yanada rivojlanishiga namoyon bo'ladi. 20 asrning 90 yillarda yuqori texnologiyali ishlab chiqarish turlarining mamlakat yalpi ichki mahsuloti o'sishiga qo'shgan hissasi an'anaviy tarmoqlarga qaraganda 2 barobar ko'pni tashkil etdi [11]. AQSH o'zining yuqori innovatsion texnologiyalarini eksport qilishi bo'yicha yetakchi o'ringa ega.

To'g'ridan-to'g'ri byudjetdan moliyalashtirish usullaridan tashqari, innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish uchun iqtisodiy sharoitlarni shakllantirish bilan bog'liq bo'lgan innovatsion faoliyatni bilvosita moliyalashtirish choralarini ham qo'llaydi. Ularga innovatsion faol tuzilmalarga moliyaviy resurslarning muhim qismini ilmiy-tadqiqot ishlariga yo'naltirish imkonini beruvchi jozibador amortizatsiya va soliq siyosati misol bo'la oladi. AQSHda qonunchilik darajasida sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash maqsadida ko'plab choralar ko'riladi.

Soliq imtiyozlari nuqtai-nazaridan, sanoat korxonalarida innovatsion faoliyat ishlariga investitsiyalar bo'yicha 25 foiz chegirma mavjud bo'lib, bu soliqqa tortiladigan miqdorni tejab qolish imkonini beradi. Ushbu chegirma amaldagi qonunchilikka

qo'shimcha ravishda joriy etilgan bo'lib, u barcha innovatsion faoliyatdagi xarajatlarni joriy to'lovlar sifatida hisobdan chiqarishni nazarda tutadi. Shuningdek, sanoat korxonalarida innovatsion faoliyatni moliyalashtirishda sherikliklarga mablag' kiritgan jismoniy shaxslar uchun daromad solig'i chegirmalari belgilangan.

Sheriklikdagi jismoniy shaxslarning soliq to'lovlari 50% gacha kamaytirilgan. Hamkorlikda innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun harid qilingan tajriba-konstruktorlik asbob-uskunalarini tezlashtirilgan amortizatsiyasidan, shuningdek asbob-uskunalariga investitsiyalar uchun soliq imtiyozlaridan foydalanish ham mumkin. Agar sheriklik muvaffaqiyatli bo'lsa va uning alohida a'zolari qo'shimcha haq yoki innovatsion mahsulotlarni sotishdan foyda ko'rinishida daromad olsalar, ushbu to'lovlar uchun 20 % (42% o'rniga) miqdorida imtiyozli stavkalarda soliqqa tortiladi. Boshqa tomondan, hamkorlikda innovatsion faoliyatni moliyalashtirish tadbirkorlik xavfini kamaytiradi.

Yaponiyaning innovatsion rivojlanish tarixi, yangiliklarga investitsiya kiritish usuli – iqtisodiyotni rivojlantirishning o'ziga xos yo'nalishi hisoblanadi. Yaponiyaning Ikkinchi Jahon urushidan keyingi iqtisodiy ahvoli g'oyat ayanchli bo'lgani tarixdan ma'lum.

Yaponiya iqtisodiyotini rivojlantirish uchun esa moliyaviy resurslarni topish imkoni deb hisoblab, dunyo jamoatchiligi va g'arb ekspertlari Yaponiyani abadiy qashshoqlikka mahkum etilgan davlatlar qatoriga kiritib qo'ygan edi. Yaponiya 1950 yillardan boshlab texnoparklarni jadal sur'atlar bilan tashkil etish yo'lidan borib, chet eldan juda ko'plab patentlar va litsenziyalar sotib olindi. Yaponiya iqtisodiyotiga g'oyat katta hajmda chet el texnologiyasining kiritilishi qisqa vaqt ichida yangidan zamonaviy sanoat ishlab chiqarishini tashkil etishga sharoit yaratadi. 1960 yildan boshlab esa Yaponiya xorijiy texnologiyalar bilan bir qatorda o'zining xususiy texnika-texnologiyalarini ishlab chiqishga alohida e'tibor bera boshladi. Yaponiyada o'tgan asrning 80- yillarida Tashqi savdo va sanoat vazirligi tomonidan "Texnopolis" dasturi asosida 14 shaharda 18 ta texnopolis tashkil etildi. "TSukuba" texnopolisi ularning ichida eng yirigi bo'lib, 28 ming ga maydonni egallagan, 145,0 ming kishi faoliyat ko'rsatadi. Aynan yangi texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etish Urushdan keyingi yillarda Yaponiyaning qisqa vaqtda tiklanishiga va jadal sur'atlar bilan rivojlanishiga olib keldi. Yaponiyaning innovatsion rivojlanishining o'ziga xos jihati shundaki davlatga nisbatan xususiy biznes, xususiy kompaniyalar yangi texnika-texnologiyalarni kashf etib, tanqis bo'lgan moliyaviy resurslarni, investitsiyalarni iqtisodiyotga jalb eta boshladi. Davlat bilan bir qatorda xususiy biznes tomonidan ishlab chiqilgan investitsiya siyosatini faollashtirish, mamlakatning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirish imkonini berdi. Yaponiya hukumati bilan xususiy biznesning g'oyat chuqur o'ylangan, kelishilgan hatti-harakati Yaponiya davlatini iqtisodiy halokatdan qutqarib qoldi va Yapon jamiyatining ijtimoiy-siyosiy barqarorligini ta'minladi.

Yaponiyaning innovatsion rivojlanish tajribasi ko'rsatdiki, nafaqat yangiliklar, ixtirolarni kashf etishga kapital, investitsiya, balki kapital uchun ham yangiliklar qilinishi shartligi va ulardan samarali foydalanish zarurligi ham muhim omil ekanligi aniqlandi.

Yaponiyada xususiy biznes tomonidan samarali, lekin yuqori xavf-xatarli loyihalarning amalga oshirilishida davlat loyiha ishtirokchisi, biznes-partnyor sifatida ma'lum riskni o'ziga oladi va xususiy biznesni qo'llab quvvatlaydi. Yaponiya iqtisodiyotida eng yuqori markazlashuv – bu fan-texnika taraqqiyotini ta'minlash

sohasida kuzatiladi. Iqtisodiyot, savdo va sanoat vazirligi davlat nomidan yagona markazdan turib boshqarish vazifasini bajaradi. Bunday boshqaruv tizimi AQSHda va G'arbiy Yevropa davlatlarida yo'q bo'lib, undan ko'zlangan asosiy maqsad – strategik, uzoq muddatli, istiqbolli davlat dasturlarini o'zida mujassam etgan ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish, rivojlantirish, realizatsiya qilish hisoblanadi. Yaponiyada (ITTKI)larning markazlashuvi va ularni tartibga solish uchun fanni moliyalashtirish vazirliklar tomonidan amalga oshiriladi va doimiy amal qiluvchi yirik, milliy laboratoriyalar amal qiladi. SHuningdek davlatdan yirik buyurtmalar oladigan markazlashgan yirik korporatsiyalarning ilmiy majmualarini rivojlantirish xalqaro institutlar, dasturlar va loyihalarni shakllantirish orqali amalga oshiriladi.

Innovatsion jarayonlarni monitoring qilish va prognozlash maqsadida “Aqliy” tadqiqot markazlari keng rivojlanganligi. Bugungi kunda Yaponiyada 23 ta erkin import zonasi, 19 ta texnopolislar, 300 taga yaqin davlat va xususiy ilmiy-texnik markazlar ishlab turibdi. Yaponiyaning innovatsion rivojini rejalashtirish AQSHnikidan eng katta farqi – bu ITTKIni rejalashtirishning samaradorligini aniqlash mexanizmining mavjudligidir.

Yaponiyadan innovatsion rivojlanishni yanada jadallashtirish uchun ITTKI sub'ektlariga soliq, amortizatsiya va boshqa iqtisodiy imtiyozlar tizimini qo'llash amaliyoti keng qo'llanilgan. Masalan, ITTKI sub'ektlari faoliyati natijasida olinadigan foydadan soliq olmaslik, o'sha soliq bazasini ularning moddiy-texnika bazasini mustaxkamlashga yo'naltirish, import operatsiyalaridan imtiyozli boj-ta'rif siyosatini qo'llash amaliyoti keng tarqalgan. Masalan, Yaponiyada bugungi kunda ITTKIga ajratilayotgan mablag'lar AQSHga nisbatan –11,0 marta, Germaniyaga nisbatan –8,4 marta kamdir. Bu nafaqat davlatning byudjet mablag'larini tejashi, balki bu xususiy biznesning ishlab chiqarishga “nou-xau”larni tatbiq etishdagi roli va manfaatdorligi ko'rsatkichi hamdir.

Yuqorida keltirilgan yo'nalishlarni O'zbekistonda innovatsiyalarni rivoltantirishga tadbiq qilinsa u xolda mamlakatning energetika tarmog'idagi ilmiy sohada o'sishga erishish mumkin bo'ladi.

Xulosa va takliflar

Yuqoridagi tadqiqot xulosasida AQSH, Yaponiyada innovatsion fan-texnika siyosatiga zamonaviy yondashuvlar, xususan, sanoatda innovatsiyalarni moliyalashtirishga e'tibor qaratilgan. Bu mamlakatlar innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashning turli modellarini, jumladan, davlat tomonidan to'g'ridan-to'g'ri moliyalashtirish, xususiy investitsiyalardan foydalanish, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi faol hamkorlikni namoyish etadi. AQSHda asosiy tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritishga katta e'tibor qaratilayotgan bo'lsa, Yaponiyada yangi texnologiyalarni ishlab chiqarish jarayoniga samarali integratsiyalash va xususiy sektorni innovatsiyalarga faol jalb qilish uchun shart-sharoit yaratishga e'tibor qaratiladi.

Muvaffaqiyatli innovatsion siyosatning muhim xususiyati fan va texnika sohalariga investitsiyalarni rag'batlantirish, shuningdek, davlat va xususiy harakatlar o'rtasida sinergiya yaratishdir. Bu moliyaviy tavakkalchiliklarni kamaytirish va innovatsion rivojlanish salohiyatini oshirishga qaratilgan soliq imtiyozlari, grantlar, subsidiyalar va boshqa turdagi qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi.

Ko'rib chiqilgan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalar sohasida yuqori natijalarga erishish uchun maqsadli dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, innovatsiyalarni tijoratlashtirishni rag'batlantirishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv talab etiladi. Bundan tashqari, ilmiy izlanishlar uchun infratuzilmani rivojlantirish, startap va innovatsion korxonalarini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish muhim jihat hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ranosz, Robert & Bluszcz, Anna & Kowal, Dominik. (2020). Conditions for the Innovation Activities of Energy Sector Enterprises Shown on the Example of Mining Companies. *Inżynieria Mineralna*. 1. 10.29227/IM-2020-01-82.
2. Turski, M., Sekret, R., 2015. Konieczność reorganizacji systemów ciepłowniczych w świetle zmian zachodzących w sektorze budowlano-instalacyjnym. *Rynek Energii*, 4, 27-34.
3. Rak, A., 2017. Selected aspects of hydraulic issues in heating systems. *Production Engineering Archives*, 14, 27-32.
4. Khasanovna V. M. Current Tendency of Innovative Activity in the Country and //Journal of Accounting and Finance. – 2019. – T. 19. – №. 1. – S. 53.
5. Vokhidova M. K., Abdullaeva A. R. Directions of Trade Relations of Uzbekistan with the Countries of Central Asia //Ecological Footprint of the Modern Economy and the Ways to Reduce It: The Role of Leading Technologies and Responsible Innovations. – Cham : Springer Nature Switzerland, 2024. – С. 465-468.
6. “2019 - 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2018 йил 21 сентябрдаги ПФ-5544-сонли Фармон.
7. Потёмкин С.Ю. Бухгалтерский и налоговый учет в инновационной сфере: от создания результатов научно-технической деятельности до использования прав на интеллектуальную собственность.–Экзамен,2021 – с. 239
8. Бабинцев В.С. США: приоритеты НТП. Научно-техническая политика и стратегия. – М.: Наука, 2018.
9. Лебедева Е.А. Инновационный бизнес в США. - М.: ИМЭМО, 2014.
10. Бжилянская Л. Инновационная деятельность: тенденции развития и меры государственного регулирования. // *Экономист*, 2016, № 3.
11. Бизнес-инкубаторы в системе поддержки малого бизнеса: российский и международный опыт. – М., 2021.
12. Ф.Б.Шакирова Ж.Ж.Шихназаров Инновацион ривожланишни таъминлашда хорижий давлатлар тажрибаси. *Journal of new century innovations*. Volume–17_Issue-1_November_2022. 108 бет

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution- 4.0 International License (CC - BY 4.0)

